

Q. F. F. Q. S.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA

DE

ORIGINE MALI,

QUAM

Cum consensu Ampliss. Facult. Philos.
in Reg. Acad. Upsal.

PRÆSIDE

Amplissimo atque Celeberrimo VIRO,

MAG. ERICO
ALSTRIN,

Log. & Metaph. Prof. Reg. & Ordin.

Ad publicum Bonorum examen
modeste defert

JOHANNES HERLITZ Hansson/
GOTHLANDUS.

In Audit. Gust. Maj. die 12 Febr.

ANNI MDCCX XVI.

Horis ante meridiem consuetis.

UPSALIAE, Literis WERNERIANIS.

S:Æ R:Æ M:TIS
SUMMÆ FIDEI VIRO,
REVERENDISSIMO
PATRI AC DOMINO,
DN. MATTHIAE
STEUCHIO,
S. S. Theol. DOCTORI Cele-
bratissimo, Regni Sveciæ ARCHI-
EPISCOPO Eminentissimo, Acade-
miæ Upsaliensis PROCANCELLA-
RIO Magnificentissimo, Ven. Con-
fessor. PRÆSIDI Gravissimo,
MÆCENATI SUMMO.

REVERENDISSIME PATER.

COgitatio anceps diu animum
meum agitavit, utrum auda-
ciæ notam evitarem, si Ma-
gnum Nomen Tuum bisce incomitis
& rudibus pagellis præfigerem. Deter-
ruit me munera Tui dignitas. Dissuasit
hoc etiam dissertationis hujus tenuitas.
Sum-

Summus tamen & singularis ille favor,
quo omnes literarum cultores amplecti
soles, dubitanti animum addidit, cun-
Etantem invitavit, confirmavit, com-
pulit ; quo denique fretus, has studio-
rum meorum primitias venerabundus
offerò, spē certissima ductus, fore ut
audaciæ veniam des. Accipe itaque
Reverendissime Pater, placidissimo,
quo soles , vultu juveniles hosce de
ORIGINE MALI ausus, Nominis Tuο
dicatos ; utque accipias , submissa animi
veneratione contendō. Quantum in me
est, nunquam cessabo, calidissimis preci-
bus Summum Numen obtestari, digne-
tur Te, Reverendiss. Pater, felicem ,
salvum superstitemque quam diutissime
servare, in Nominis Sui gloriam, in
Ecclesiæ & hujus Lycei præsidium de-
sideratissimum, inque gaudium & solas-
tium Nobilissimæ familie, & omnium
clientum Tuorum, qui spes & fortunas
suas Tibi, Reverendiss. Pater, post
Deum commendant ; quibus ut me ad-
scribere velis, supplex rogo & obsecro .

REVERENDISS. NOM. TUI

cultor devotissimus
JOH. HERLITZ Hansson;

S:æ R:æ M:tis
MAGNÆ FIDEI VIRO,
PERILLUSTRI GENEROSISSIMOq;
DOMINO ac BARONI,
DN. G U S T A V O
von PSILANDER,
Regiæ antehac Classis AMMIRALI,
jam GUBERNATORI Gothlandiæ
Exoptatissimo, Laudatissimo,
MÆCENATI MAGNO.

TEmere forte egiſſe videbor;
Vestra ſplendidissima levibus
ſtitutus, præfixerim. Date
hanc veniam, ut quem ipſæ non habent,
entur; & fuſcipite Serena fronte hoc,
nullo ſuo pretio, ſed ſolo animo offeren-
gnus mentis gratiſſimæ, documentum
obſequii perpetui. Quod reliquum eſt,
lit Vos, Mæcenates Optimi, Reipubli-
lis, omnibus denique clientibus Vestrīs
nos conſervare. Sic voti ſui compos-

PERILLISTR. &
humillimus
JOH.

S:æ R:æ M:tis
MAGNÆ FIDEI VIRO,
REVERENDISSIMO
PATRI ac DOMINO

DN. JOHANNI
ESBERGIO,
S. S. Theol. DOCT. Celeb. per Goth-
landiam SUPERINTENDENTI digniss.
Ven. Consist. Wisbuens. PRÆSIDI graviss.
Scholæ Triv. EPHORO adcuratiss. Eccles.
Läderbro & Hellewijk Antistiti vigilans.
MÆCENATI MAGNO.

Mæcenates Magni, quod Nomina
bisce pagellis, omni prorsus nitore de-
vero, pro Vesta summa facilitate, mibi
a Vestris Nominibus splendorem mutu-
quod submisso porrigo, munusculum,
tis commendabile. Suscipe illud, ut pi-
venerationis summæ & monumentum
Deum ardentissimis suspiriis compello, ve-
cæ, Ecclesiæ, Nobilissimis Vestris Fami-
salvos & incolumes in seros usque an-
fiet, qui ad cineres permanebit

REVEREND. NOM. VESTR.
cliens
HERLITZ Hansson.

Amplissimo atque Celeberrimo VIRO,
DN. MAG. PETRO
SCHYLLBERG,
Poëseos PROFESS. Reg. & Ordin.
Patrono omni animi cultu ad
cineres prosequendo.

Plur. Rever. atque Doctissimo VIRO,
DN. LAURENTIO
WIGMAN,
PASTORI in Rieslunge & Wallstena
meritissimo, Fautori multis
nominibus suspiciendo.

HOc exigui & pretii & pon-
tate æstimandum, ob innu-
cum ardentissimo perennis fe-

A. Q.

Amplissimo atque Celeberrimo VIRO,
DN. JOHANNI
GERMANESSORI
Eloqu. & Polit. PROFESS. Reg. &
Skytt. Patrono ætatem colendo.

Plur. Rever. & Doctissimo VIRO,
DN. JOHANNI
HERLITZ,
PASTORI in Fohle & Lofrum me-
ritissimo, Parenti Optimo,
Carissimo.

deris munus, animi tamen pie-
mera in se collata beneficia,
licitatis voto, ostert.

R. *Amplissimo atque Celeberrimo VIRO,*

Amplissimo atque Celeberrimo VIRO,

Till Handels
Åhreborne och Hög
Hr. ANDREAS H. BARK,
Hr. HENRIC WARGENTIN,
Mine gunstige

HVaraf så mycket ondt/
ASitt rätta ursprung har/
Af hedningar och fler' / them
The feste hafwa fålt ther
En en helt oförståmt sig fast
Beskylla **H**ERREN **GEn ann med huswudbry sin
Och afgiör denna sak med
Hvad därfor sundt förnuft vid
I detta fall / för Ehr med
Ehr godhet / kärlek / gunst / mig
Som mig är stådse wist;**

Åhreborne och Högwälachtade

hörsamste
JOHAN

Männerna/

Wälachtade Herrar/

Hr. HERMAN SCHLYTER,

JACOBSSON.

Hr. ERIC M. HIELMMAN

Gynnare.

som man i werlden finner/

widlyftigt talas om

man ej råkna hinner.

om en wrångwiss dom.

bemöda söker

för uphof till alt slikt.

hiernas griller öfer/

osörnustig dicht.

handen funnat gifwa/

wördnad jag frambår.

dårtill månde drifwa /

hvar mot jag altid är

Herrar Handelsmännernas.

tienare

HERLITZ Hansson.

Pereximio atque Ornatisimo
JUVENI,
Dn. JOHANNI HERLITZ,
Cum
De ORIGINE MALI
Publice erudite disputaret.

Est aliquid pravi naturam no-
scere posse,
Sistere & est aliquid, quæ sit
Origo Mali.
Hoc quia tu præfas & pulcre tra-
dis utrumque,
Palladias artes Te coluisse doces.

Pauca hæc amico animo
reliquit

PETRUS SCHYLLBERG.

I. N. 7.

PROOEMIUM.

Hominem innume-
ris fere premi ac af-
fligi *malis*, vix quis-
quam est, qui in se non
experiatur. Vix dum
in mundum ingressi dolores nostros
ejulatu vel indicamus vel præfigi-
mus. *Edaces curæ*, ut Poëta ait, &
ærumnæ cum annis augentur; æta-
tem vero senilem morbi ac calam-
itates prorsus obruunt. Ubi cunque
terrarum degimus, querelis & la-
mentis obtundimur, & pæne ene-
camur. Oculos vero circumferen-
tibus per vastum hocce theatrum

A tri-

tristia spectacula ubique occurruunt.
Hic catervas oberrare cernimus
calamitosorum hominum, alienam
opem miserabili voce imploranti-
um; illic erecta patibula, exstru-
cti rogi & eqvulei, exposita tormento-
rum instrumenta horrorem intu-
entibus incutiunt. Quoties vasta-
tas esse regiones, tecta igne dele-
ta, excitas urbes, inundatos huma-
no sangvine campos, & strata ca-
daveribus itinera, vel vidimus, vel
legimus, vel audivimus? Ut mul-
ta paucis complectar: *homo homini
lupus.* Neque solum malis, quæ
Physica appellamus, infestatur vita
mortaliū, verum multis etiam
malis moralibus est contaminata.
Quis omnibus vitiis, quæ in hu-
mano genere deprehendimus, re-
censendis sufficiat? Quot scelera ac
flagitia vel nostra solum ætate pa-
trata esse novimus? Quod si omni-
um improborum hominum, & ma-
lorum ab iis commissorum, exem-
pla

pla ab ultima annalium rēpetere-
mus memoria, quanta malorum ho-
minum conficeretur summa? quan-
tus & quam immensus scelerum
coacervaretur cumulus? Πλείη μεγάλη γαῖα καιῶν, πλεῖν δὲ θάλασ-
σα, teste Hesiodo α). Quid? quod
quilibet, si se rite excutiat, reperi-
at in se pravas propensiones, rectæ
rationi obliuetantes, quibus se nun-
quam succubuisse, quis, nisi reni-
tente conscientia, audeat gloriari?
Cum vero tot malis mundum sca-
tere viderent Philosophi gentiles,
quærere cœperunt, ex quo fonte
tot exitiales rivi, tot venenata flu-
mina, imo tot oceani malorum
orbem inundarint. Id in primis e-
os sollicitos habuit, qua ratione ma-
la hæcce cum Supremi Numinis bo-
nitate conciliarent, quod iis per-
quam arduum visum est ac diffici-
le. Imo fuerunt, qui hac malo-
rum multitudine perturbati, in gra-
vissimos ac perniciosissimos erro-

A 2

res

α) lib. I. v: 101.

res prolapsi sunt. Ipse Origenes β) difficultatem hujus quæstionis his verbis agnovit: Εἴπερ ἄλλος τις τόπος τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔξετάσεως δεόμενος, θυσιῇρατός εστι τῆς Φύσει ἡμῶν, ἐν τότοις καὶ η τῶν οὐκῶν ταχθέιν ἀνγένεσις; Si quis alias est locus, in rebus humanis, scrutatu difficilis naturæ nostræ, inter hos merito numerari potest malorum Origo. Nos fatemur, vix posse Philosophum omnes difficultates, quibus hæc quæstio circumsepta est, expugnare, sed ut mali, humanæ naturæ intime inhærentis, profunditatem ac fæditatem, ita etiam genuinam ac specialem ejus originem non nisi ex revelato lumine cognosci. Sed juxta contendimus, posse vel ex Philosophia de promtis telis profligari erroneas veterum Philosophorum de *Mali Origine* opiniones. Atque hac protissimum in re nostra occupabitur opella. In antecessum autem Tu-

um

β) contra Celsum lib. IV. pag 207.

um L. B. favorem imploro ; velis
pro ea , qua in alios simili in ne-
gotio laborantes esse soles benevo-
lentia , conatus meos innoxios be-
nigne interpretari , atque ubi ex-
spectationi Tuæ minus satisfecero,
id ingenii mei imbecillitati condo-
nare.

CAP. I.

*Historiam controversiæ de Origine
Mali breviter proponit.*

§. I.

CUM sine cauſſa nihil quidquam
fiat ; facile intelligere poterant
Philosophi gentiles , mala illa pluri-
ma , quæ in mundo reperiuntur , a
cauſſa quadam , qualiscunqne de-
mum ea fuerit , profluxisse . Sed si-
mul animadvertebant , saltem qui
sapientiores erant , se non sine ma-
nifesta contradictione malorum o-
riginem referre posse ad Ens illud

infinite bonum ac perfectum , cui
mundi originem , vel saltem guber-
nationem tantum non omnes tri-
buebant . Evidem negari non po-
test , fuisse nonnullos tam projectæ
audaciæ ac impietatis , ut adserere
non dubitarent , homines ad mala
perpetranda a Diis impelli , quo
spectant illa Euripidis verba : ἀν-
θρώποισι δὲ Θεῶν διδόντων ἐκκο-
μαρτάτειν . Ceterum a tam impia
sententia maxima gentilium pars
abhorrebat , quippe cum intellige-
rent , nihil magis a ratione esse a-
lienum , quam eum pro auctore ha-
bere malorum , quem ut Optimum
& Maximum venerabantur . Qua-
re cum neque fateri vellent , se ipsos
in culpa esse ; convenientissimum
iis visum est , aliud comminisci prin-
cipium , quod ut in se & sua essen-
tia malum esset . ita non nisi mala
produceret effecta . Est enim hæc ,
& fuit olim , hominum perversitas ,
ut culpam male a se actorum quam
liben-

libentissime in alium transferant ,
excusati peccatū , si sibi aliis-
que persuadere possint , se quadam
necessitate ad peccandum non tam
duci , quam trahi ac abripi . At-
que hanc sententiam tanto magis
iis arrisisse existimaverim , quanto
ad fidem pronius est , eos aliquid de
Diabolo , Dei hominumque adver-
sario , per famam & traditionem
inaudivisse . Errori autem haud leve
robur accessit ex recepta apud ple-
rosque gentiles opinione de æter-
nitate materiæ . Nonnullam enim
hac in re observare licet veterum
dissensionem ; nam alii quidem utri-
que *Principio* spiritualem essentiam
tribuebant , alii autem hac soli *bono*
Principio adsignata , *malum* dicebant
esse materiam sensu destitutam .
Cumque hoc quibusdam perspica-
cioris ingenii minus placeret , ne-
gantibus se intelligere , quo pacto
rei omni motu sensuque carenti tri-
bui possit actio ; hi tertium quoddam

invexere principium, animam scilicet malam, quæ materiæ præsideret, & omnium in ea inordinatorum motuum esset auctor. Præterea aliis quoque hic notandus est veterum de *duobus istis Principiis* dissensus; alii enim æqualem utriusque & durationem & dignitatem & potentiam adsignabant, ideoque Divinos utrique honores tribuebant; alii autem *malum Principium Boni* imperio subjiciebant, ita tamen, ut existentiam ejus necessariam esse, & a Bono non pendere, affirmarent. Atque hæc duo *principia* diversis, vel appellativis vel propriis, & ad cujusque lingvæ genium accommodatis nominibus fusile insignita, antiqua testantur monumenta. Conf. Celeberrimi *Jo. Christoph. Wolfi* Manich. ante Manichæos. §. 2.

§ II.

Fuit hic error quidam Epidemius; neque enim quisquam est, qui plures

plures invenit sectatores, quam vanissima hæc de duobus principiis independentibus opinio. Constat enim Chaldeos, Persas, Ægyptios, aliquosque Orientis populos, nec non plerosque Græcorum Philosophos, ne ipsis quidem heroibus illis, Pythagora, Platone & Aristotele exceptis, ei fuisse addictos. Neque nulla hujus erroris vestigia apparent in scriptis recentiorum Ebræorum. Quod vero hodierni Orientis populi ab eo non sint immunes, fuit ostendit Jo. Chr. Wolfius in Manich. γ) Nec, quemadmodum locorum, ita opinionum distantia ab Oriente disjunctus est Occidens; narrat enim Pl. Rever. & Præclarissimus Dn. Mag. Andreas Hesselius δ) gentes Americanas in hac versari opinione: duos esse spiritus, quos Manettos appellant, alterum bonum,

A 5 alte-

γ) sect. II §. 21. seq. δ) in relatione de præsenti statu Ecclesiae Svecanæ in America, superiori anno edita p. 3. & 4.

alterum malum; illum in cœlo, hunc
in terra dominari; illum coli non
esse necesse, cum nulli malefacere
possit, hunc vero esse placandum
ne noceat. Imo a priscis gentilibus
in ipsam Ecclesiam Christianam
serpsit hæc contagio, corripuitque
primum Simonem Magum, dein
de Menandrum, Saturninum, Basili-
dem, Carpocratem, Valentini-
num, Cerdonem, Marcionem, Hermo-
genem, alios, ac tandem etiam
Manetem; cujus sectatores, dicti
Manichæi, eam longe lateque distul-
erunt ac propagarunt. Hinc fa-
ctum est, ut error hic nomen traxe-
rit *Manichæismi*, qui postmodum
in Selevcianis, Priscillianistis aliis-
que, imprimis vero in Paulicianis,
sive Paulianistis repullulavit. ε) Do-
lendum autem est, etiam in purio-
re cœtu subinde exstisisse aliquos,
qui ea docuerunt, quæ cum Mani-
chæ-

ε) vid. Buddei *Theolog. Dogm.* pag.
875 Wolf. in *Manich. sect.* II.

chæismo quandam habent cognationem. Talis fuit *Matthias Flacius Illyricus*, & qui illum sunt secuti ; quorum dogma de peccato originali , quod ipsam hominis corrupti substantiam esse ajebant, errorem Manichæum nuncupare non dubitant autores Formulae Concordiae.

ζ) Tales etiam fuere Fanatici , (O utinam dicere liceret eos *fuisse* !) qui cum corpori sine aliqua limitatione conviantur, animæ vero nescio quam divinitatis scintillam tribuunt, quam prope a Manichæis absint , facile deprehendet , qui & horum & illorum effata contendere velit. Consuli & hic meretur antea a nobis laudatus *Wolfius*. η) Vix autem quisquam est , qui majori apparatu instruxit, ac majori ingenii vi exornavit hypothesin Manichæorum de duobus principiis sibi invicem contrariis , quam

Petrus

ζ) *Epit. Artic. I. §. 9. η) in Manich. sect. II. §. 67.*

Petrus Bælius, qui in Diction. Historico-Critico, sub vocibus: *Manichæi*, *Marcionitæ*, *Pauliciani*, *Origenes &c*, itemque in aliis scriptis minoribus⁹⁾ ita causam ejus egit, ut ferme eandem, quam Manichæi, sententiam fovisse videatur. Fatur equidem dogma hoc, admissum Sacri Codicis auctoritate, defendi non posse; at simul contendit, *Rationi* illud esse inexpugnabile, imo non posse *Rationem* a difficultatibus illis, quæ quæstionem de *Origine mali* premunt, sese expedire, nisi duplex Principium Independens, alterum bonum, alterum malum, velit statuere.

§. III.

Jam paucis indicandi quoque sunt auctores præcipui, qui pestilentissimo huic errori sese opposuerunt. Ex Philosophis gentilibus male illum profligavit *Simplicius* ^{1).} Ex

Docto-

⁹⁾ *Respons. ad Quæstion. hominis ex provincia.* ¹⁾ *ad cap. 34. Enchir. Epict.*

idem præstiterunt *Tertullianus*, *Irenæus*, *Origenes*, *Eusebius*, *Athanastius*, *Epiphanius*, *Augustinus*, aliqui. Bælio haud pauci eruditio[n]is gloria insignes viri obviam iverunt, utpote *Jo. Clericus*, *Gvil. King*, *Isaacus Jaquelotus*, *Jac. Bernardus*, *Anonymus quidam*, qui putatur esse *Petrus Jurieus*, aliqui. Hi cum eodem hoste congressi, dispari tamen ratione pugnarunt. *Clericus Manichæismo* opposuit Systema *Origenis*. *Episcopus ille Hibernus*, *Guil. King*, multa quidem de hoc argumento egregia habet, sed quædam etiam non approbanda, utpote cum mala tam moralia quam naturalia ex sapientia, bonitate ac potentia. Dei necessario orta esse statuat. *Jaquelotus* majori cum successu certamen hoc iniit; namque cum intelligeret, Bæliana arma si bi sociisque ex cœtu Calviniano nimis quam formidolosa esse, prudenter

denter inter configendum ad præsidia nostræ Religionis se recepit. Ex Nostratibus objectiones Bælii solide discusserunt Jo. Christoph. Wofius x) Zach. Grapius λ) Jo. Fr. Buddeus μ), apud quos etiam ipsa scripta in hac controversia edita, tam Bælii quam adversariorum, recentita reperiuntur. Hisce viris longe clarissimis nuper etiam accessit Cancellarius Acad. Tübinger D. D. Pfaffius, quem dissertationes aliquot Anti-Bælianæ edidisse accepimus. Sed nova arte, & novis veluti machinis Bælium aggressi sunt Illustris Leibnitius & Celeb. Christianus Wofius, opponendo videlicet ei novum Philosophiæ systēma; quod primum Leibnitius, ut fertur, animi tantum caussa

x) in Tractatu sæpius allegato de Manich. ante Manichæos. Ject. III. §. 8 seqq.
λ) in Theologia recens controversia contin. cap. 6. Qv. 5. μ) de Aibeismo & Juperst. pag. 244. seqq. & p. 550. seqq. Theolog. Dogm. pag. 882. seqq.

caussa & per lusum quendam inge-
nii excogitavit, deinde in Theo-
dicea serio defendit, *Christianus Wol-
fius* autem in concinniorem ordi-
nem redactum, summis viribus tu-
tariconatus est v). Nihil hic attinet
dicere, quot quantosque adversa-
rios novum hoc Systema nactum
sit. Judicium tamen Celeber. Bud-
dei hic libet adducere: *Leibnitium*
banc quidem præ se ferre speciem, ac
*si Bælium refutet, re tamen vera Bæ-
lianam de Necessitate mali opinionem*
ab eo confirmari ξ). Interim virum
Clarissimum, *Georg Bernb. Bülf-
fingerum*, magnopere laborare vi-
deo o), ut recentissimum hocce sy-
stema, *Bælio* oppositum, explanet,
rece-

v) in den vernünftigen Gedanken
von Gott / der Welt und der Seele
des Menschen / aliisque scriptis. ξ) in
dem Bedencken über die Wolffiani-
sche Philosophie p. m. 12. o) in com-
mentatione Philos. de Origine & per-
missione mali: ed. An. 1724.

receptis communiter thesibus accommodet, & locutiones aut sententias duriores interpretatione congrua emolliat π). Ceterum nostrum non est, hac de re sententiam dicere. Vir erit, isque haud mediocri ingenio ac eruditione instructus, qui tantas lites componet.

CAP. II.

Manichæorum errorem dē duplice principio independenti refellit, & quid sanæ ratio de Origine mali doceat, ostendit.

§. I.

Hic nobis ante omnia id negotium datum esse intelligimus, ut hypothesin de duobus principiis independentibus sanæ rationi prorsus inimicam esse, atque notionibus ejus evidentissimis repugnare ostendamus. Cum de Deo cogitamus

π) vid. prefat.

mus, concipimus *Ens infinitum*, i.e. tale Ens, cuius perfectionibus nulli limites sunt constituti, aut constitui possunt, quodque adeo absolute & simpliciter est perfectissimum, & alia Entia perfectione longissime superat. Jam autem contradictionem implicat, simpliciter omnia alia perfectione antecedere, nec tamen unicum esse; sic enim simul omnia alia, & non omnia alia perfectione anteiret; omnia alia, quod Ens esset absolute & simpliciter perfectissimum; non omnia alia, quod non esset unicum, sed haberet aliud sibi par & æquale.

§. II.

Porro obstat *Dei omnipotentia*, quo minus duo principia independentia admittere possit ratio. Quomodo enim omnipotens erit, cui non nisi divisum competit in mundum imperium? Obstat *Iumma Dei felicitas*, quæ non pesset non detrimentum.

mentum capere , si esset principium aliquod malum , contrariis studiis deditum , quod Benignissimum Numen coërcere & in ordinem redigere semper vellet , nunquam posset . Obstac *summa Dei Justitia* , quo minus animas puras & sinceras principio malo vitiandas objecere voluerit . Denique si *summus sapiens Deus* , si *summus bonus* , qualiter eum esse non potest non ratio agnoscere ; & novisset & voluisset melius consulere innocentibus a se conditis animabus ,

§. III.

Ex iis , quæ jam adducta sunt , patet , isthac hypothesi non tolli difficultates , quæ indagaturo fontem & originem mali sese offerunt . Arbitratur *Bælius* non posse rationem perspicere , quo pacto tot mala , quibus homines circumscripti sunt , cum bonitate Dei conciliari queant , nisi admittatur hypothesis

Mani-

Manichæorum. Ast tantum abest, ut hoc modo in tuto collocetur Divina bonitas, ut nihil magis cum illa ceterisque Divinis perfectionibus pugnet, quam hæc ipsa vanissima perswasio, quemadmodum jam demonstravimus. Illene culpa vacabit, qui sciens prudensq; creat res, ab alio necessario corrumpendas; non item, qui producit ea, quæ se ipsa vitiatura prævidet? Quod si potuit Deus, salva sua bonitate, creare res, quas noverat a malo principio corruptum iri, quidni potuit, eadem bonitate salva, res creare, quas prævidit sua culpa olim & malas & miserias futuras esse?

§. IV.

Præterea sententiæ istius absurditas inde quoque patet, quod tales inde fluant consequentiæ, quæ fulcra moralis Philosophiæ subruant. Si enim malum aliquod prin-

cipium, (sive materia, sive aliud quid) animas in se puras ad peccandum impellit; jam illæ invitæ peccant, jam hoc ipso peccatorum excusationem & veniam habent. Imo ex ista *Manichæorum* opinione consequitur, cultum Divinum inter res minus necessarias esse reputandum. Cum enim bonum principium non nisi bene, malum non nisi male faceret, nec aliter facere posset; frustra illud, ut prodesset, hoc ne noceret, coleretur. Posset pluribus adhuc argumentis *Manichæismus* debellari, sed hæc sufficere possunt.

§. V.

Jam ultro quidem fatemur, rationem sibi relictam non eo usque progredi, ut plene & specialiter exponere valeat, quæ prima fuerint malorum initia; hujus enim rei cognitio accuratior non potest haberri, nisi ex *revelatione*. Neque ratio, si sana est, tantum sibi arrogat,

rogat, ac si omnes Divinæ Providentiæ Divinarumq; actionum rationes sibi habeat perspectas, aut habere possit. Recordatur semper suæ imbecillitatis, infinitæ vero excellentiæ & sublimitatis Dei. Non tamen existimandum est, tam exiguum esse *rationis* vim, ut objectiōnibus Atheorum aliorumque profanorum hominum contra providentiam ac bonitatem Divinam, petitis ex multitudine malorum, non aliter, quam per absurdissimam *Manichæorum* hypothesin occurere possit. Nihil magis absonum est, quam ubi in quæstione quadam non omnia ad liquidum perducere possis, illico eo delabi, ut manifestissimam veritatem deseras, & ne ignorantiam fateri cogaris, ad ejusmodi opinionem te recipias, quæ clarissimas & evidentissimas notiones, animis nostris penitus insidentes, evertit.

§. VI.

Quid quod alias etiam admittere necesse habeamus propositiones perspicue demonstratas, licet contra eas moveri possint dubia, quibus plene & omni ex parte satisfacere nequeamus? Id enim præstare aliis non potest, nisi qui rerum, in controversiam venientium, perfectam cognitionem habet, qualem nobis homunculi in omnibus arrogare non debemus. Deprehendimus *rationem* nostram in eruendis rerum naturalium caussis sæpenumero deficere. Quid fiet, cum de Divinis actionibus Divinaque Providentia judicamus? Quare si ratio cogitando assequi non valeret, qui possint mala esse in mundo, quem Optimum Numen creavit, & perpetuo gubernat; hæc ejus ignorantia nihil debet derogare Divinæ Bonitati ac Providentiæ, utpote de qua in antecessum & aliunde certissima esse potest. Minis

minisse debet, se non aliter, quam secundum caussæ cognitionem judicare debere: ubi autem caussa non satis est perspecta & explorata, temeritatis crimen se non effugere, si aliam audeat sententiam ferre, quam hanc ipsam: *Non liquere.* Fac itaque, *rationem* non invenire modum, conciliandi mala cum bonitate Dei unius; non idcirco in foro *rationis* caussa cadit bonitas & providentia Divina, sed huic disceptationi se imparem judicem esse, *ratio* humiliter agnoscere debet. Non statim caussa cadit, qui ampliatur, aut ad aliud forum pertinere judicatur. Ceterum ubi & hic & alibi aquam sibi hærere, *ratio* animadvertisit, optime sibi consulit, si aliunde informationem anxie quærat, & occasionses omnes, huic fini accommodatas, sollicite circumspiciat.

§. VII.

Interim tuto adserimus, non

posse rationem hic ulla movere dubia, quibus non argumenta contraria, haud minori veritatis specie se commendantia, opponere possit, quanquam ut sibi relicta concipitur, adhuc dubitare possit, utrum digne satis Divinæ benignitatis & sanctitatis caussam egerit, an forte meliora argumenta, quam quæ a se prolata sunt, supersint.

§. VIII.

Ut proprius itaque ad rem accedamus, conabimur hic, quantum per argumenti difficultatem ac judicii nostri imbecillitatem licet, ostendere, quo usque *ratio* in hac quæstione progredi possit; & primo quidem agemus de *mali moralibus*, nam ex his tanquam ex fonte *mala physica* scaturiunt. Horum moralium malorum originem, propterea a Deo arcessere non licet, quia est Ens absolute perfectissimum, cuius ut essentia, ita quoque

quoque bonitas, sanctitas, justitia,
sapientia & potentia nulos habet
limites. Haberet autem limites, si
aliquo modo malus, aut mali eslet
auctor. Ergo *mali origo* quærenda
est in *Entibus finitis*. Sed cum hæc
a summo & Infinito Ente *esse suum*,
& quicquid in illis est positivi, ha-
beant; eatenus non possunt non
esse bona. Supereft itaque, ut *mali*
moralis causæ esse possint per hoc,
quod finita sint, i. e. limitatam ha-
beant bonitatem ac perfectionem.
Dixi, Entia finita *esse posse* cauſſas
mali moralis per hoc, quod finita
sint; ex finitudine enim (detur ve-
nia verbo) non sequitur, ea ipsa
necessario & actu ipso esse aut fi-
eri mala, malorumq; cauſſas. Sic
enim aliqua in ipsum Creatorem
redundaret culpa, quod cogitare
ac dicere abſonum, imo impium
est. *Finitudinem rerum* dicimus fun-
damentum mali *remotum*, non
proximum & immediatum; gene-
rale,

rale, non specificum; mali ut *possibilis*, non ut *actualis*. Nulla sic *Divinæ bonitati labes adspergitur*, cum statuimus, Deum Entibus *creatis finitam bonitatem indidisse*; obstat enim *natura finitorum*, quo minus Deus *absolutam & illimitatam bonitatem iis concedere potuerit*. Repugnat etiam *naturæ Dei*, *aliquod præter ipsum esse infinitum*.

§. IX.

Solet hoc ipsum brevius sic efferrri: *malum morale* non habet caussam *efficientem*, sed *deficientem*. Est enim *malum morale*, si formaliter spectetur, *defectus seu carensia perfectionis secundum legem inesse debitæ*. Jam autem non Ens *Infinitum*, sed finita deficere agendo possunt. Patet hinc quoq; quam falso fundamento superstructus sit *Manichæismus*, nim. independentem æternam ac infinitam esse debere mali caussam.

§. X.

Porro mali *moralis* originem
 investigandam esse docet ratio in
Substantiis finitis cogitantibus, i.e. ta-
 libus, quæ & sui ipsarum & plu-
 rimarum extra se rerum notitiam
 habent, quædam autem clare &
 distincte, quædam obscure & con-
 fuse intelligunt, interim attentio-
 nem applicare possunt uni rei præ
 altera, atque sic clariorem & di-
 stinctiorem ejus ideam adquirere,
 judiciumque tantisper cohibere,
 donec omnia probe sint examina-
 ta; sed quæ simul etiam facultatem
 habent libere se determinandi ad
 ea sectanda atque obtainenda, quæ
 sive clare & distincte, sive obscure
 & confuse ut bona cognoverunt;
 adeoque eligere etiam ea possunt,
 quæ obscurius cognita bonitatis
 quadam specie appetitui blandiun-
 tur, sed distinctius examinata aliis
 melioribus utique postponerentur,
 hic vero & nunc, cum argumen-
 ta

ta meliora & fortiora contrarium
fvidentia non attenduntur, appet-
titum fortius afficiunt. Ponimus
jam (quod nobis licere postu-
lamus,) Deum O. M. huic creatu-
ræ cogitanti legem præscripsisse, qua
ei interdicitur usu objecti ejus-
dam, in cognitione ejus confusa
desiderabilis. Fieri tum utique
potest, ut neglecta ad interdictum
attentione distincta & continuata,
confusæ cognitionis lenocinia tan-
tum in creaturæ istius arbitrium
valeant, ut ob rationes, jam qui-
dem fortiores, licet non meliores,
sese determinet ad agendum id,
quod vetitum est, adeoç ad pec-
candum. Ubi tamen observandum
est, id sine omni necessitate fieri,
cum substantia illa cogitans, atten-
dendo ad legem, omniaque accu-
ratius ponderando, sese aliter de-
terminare potuisset. Jam cum a
posteriori proh dolor! manifestum
sit, mala moralia reperiri multa; ea
hoc

hoc modo orta esse, ratio haud obscure colligit.

§. XI.

Hanc *generalem* mali moralis caussam investigare potest *ratio*, (nam *specialem* &, ut ita dicam, *individualēm* frustra quæris a Philosopho,) ut simul Divinæ bonitati suus constet honos. Objicit hic *Bælius*, ne sic quidem Deum in foro *rationis* a culpa liberari; quoniam enim prævidit, creaturam rationalem libertate arbitrii abusuram, atque hoc ipso in mala inenarrabilia se præcipitaturam, infinitæ bonitatis fuisse, vel hanc libertatem non donasse, vel donatam sustulisse, vel, salva illa, malum quocunque modo impedivisse. Conatur hoc declarare simili, petitio a bono principe & benigno patre; qui ubi vident noxæ futura esse, quæ donare decreverunt, ea aut non donant, aut donata re-

pe-

petunt. Varia sunt, quæ huic ob-
jectioni obvertere potest *ratio*, ni-
mirum: non posse argumenta pro-
bantia depromi a similitudinibus,
quippe quæ illustrandæ tantum rei
inserviant: nobis quidem liquido
constare, quæ sint principis & patris
officia, citius vero solem meridianū
nos nudis oculis posse intueri, quam
nostro angusto intellectu Divina-
rum actionum rationes omnes per-
spicere: non hic solum ad bonita-
tem, sed simul etiam ad sapienti-
am & potentiam Dei esse atten-
dendum, cum in condendo mun-
do non minus has perfectiones,
quam illam, manifestare voluerit
Summus Creator: bonitatem Dei
utique esse infinitam, sed non inde
sequi, quod infinite quoque cum
rebus creatis se communicare de-
buerit: non posse eum bonitatis
laudem reportare, qui alteri mu-
nus largitur, quo eum ad exitium
suum abusurum prænovit, si in-
arbi-

arbitrio dantis positum fuerit; da-
rene velit, necne, & si nihil dans-
tem ad ejusmodi munus confe-
rendum cogat vel obliget; illum
vero contra officium boni viri non
facere, qui munus dat, quod de-
negare penes eum non fuit, etiam si
accipientem eo non recte usurum
præsciat: non priori, sed posteri-
ori modo similem esse Divinam,
in conferenda homini liberi arbi-
trii facultate, benignitatem. Sin-
gula quidem pro rei dignitate per-
sequi vetat nobis proposita brevi-
tas; interim sequenti paragrapho
rem paulo altius repetere placet.

§. XII.

Si hoc universum oculis ani-
moque perlustramus, deprehendi-
mus, Summum Creatorem, vari-
etate creaturarum prorsus admirabili,
infinitæ suæ potentia & sa-
pientia edere voluisse documenta.
Intelligimus creature alias aliis
esse

esse meliores ac perfectiores, omnes autem, quotquot sensibus nostris obversantur, longe infra dignitatem hominis esse positas; quippe cum quædam omni vita, plures sentiendi facultate, omnes vero ratione careant. Forte suspicari quoque potest, qui solo rationis lumine nititur, dari etiam creaturas se nobiliores ac perfectiores. Interim hominem hoc loco & ordine collocatum esse intelligit, ut si dotibus divinitus concessis, i. e. si ratione eique intime conjuncta libertate arbitrii recte fuisset usus, ad quod vires sufficientes illi a Deo datas fuisse omnino agnoscit, felix & beatus esse potuisset. Intelligit se non posse creatorum incusare, quod se non finxerit prorsus impeccabilem, non magis quam passerculus cum Creatore expostulare possit, quod aquilæ magnitudo & vires sibi non sint concessæ. Animadvertis ea, quæ aliis imperfectio-

fectiora sunt, (quoniam & illa
suo genere sint perfecta, cum ni-
hil illis desit eorum, quæ ad essen-
tiam talis Entis requiruntur,) fa-
cere tamen ad perfectionem totius
Universi. Fingamus enim nos ta-
les a Deo fuisse conditos, ut pec-
care nullo modo possemus; defuis-
set tum utique illa creatura, quæ
tali liberi arbitrii facultate esset
prædita, ut eo recte uti, eo quoq;
abuti posset, i.e. defuisset homo;
adeoque eo respectu mundus mi-
nus fuisset perfectus. Concludimus
itaque Divinæ Sapientiæ conveni-
ens fuisse, ut hominem tali arbitrii
libertate instructum crearet, ideo-
que secundum certum ordinem
cum eo ageret; a quo et si per O-
mnipotentiam suam absolutam De-
us discedere potuisset, hoc tamen
ejus Sapientiæ non convenisse.
Concludimus etiam humanæ natu-
ræ conveniens fuisse, ut Deus ita
cum homine ageret, prout naturæ

C

huma-

humanæ indoles ferebat, quo homo se hominem esse demonstrare posset. Hoc autem fieri non potuisse, si peccatum per vim impedivisset.

§. XIII.

Ubi vero ex sacris literis, secundum doctrinam Ecclesiæ Evangelicæ, i. e. recte & rite intellectis, ratio specialiorem ac perfectiorem notitiam de *mali moralis origine* hausit, itemq; de via, quam Deus misericors hominibus lapsis monstravit, ad pristinam felicitatem recuperandam; confidenter adserere possumus, nihil illam habere, quod jure opponat, quin potius Divinæ bonitatis pariter ac sapientiæ & justitiæ radiis circumfusa, tota obstupecet. Non mirabitur amplius, DEum miraculo non impedivisse lapsum, postquam didicit, OEconomiam gratiæ miraculis esse refertissimam. Sed quamquam in hoc certamine cum Bælios

nos

nos ad hæc præsidia confugere posse existimem, ipso etiam non refragante, quippe qui id agere videtur, ut evincat, *rationem* etiam tum insolubiles nodos nectere; quia tamen hæc nostram sphæram transcendunt, nos ea, quæ ex sacro isto armamentario depromi possunt, tela relinquimus, Theologorum fortiore brachio contra *Bælum* aliquosque veritates vibranda.

§. XIV.

Restat, ut de *malorum physicomorum origine* etiam paucis agamus. Sed hic operosa disquisitione opus non est, cum evidens omnino sit, ea ex *malis moralibus* orta esse. Interim eatenus etiam Deo recte tribuuntur, quod æternæ ejus justitiae ratio omnino requirat, ut peccata puniantur, in quorum pœnam Deus mala ejusmodi tristia peccantibus immittit. Dico, justitiae Divinæ esse, in contemtores legis suæ animadvertere; sed addo,

pa-

paternæ ejus bonitati adscribendum esse, quod suos cultores, non ubique morigeros, castiget. Atque tum calamitates a Deo immissæ non amplius pro malis reputandæ sunt. Illud etiam hoc loco monendum est, calamitates & miserias, quibus homines affliguntur, sæpe numero supra modum exaggerari, multosque miserios & calamitosos esse, quia tales se esse putant. Quanquam etiam non diffitear, posse homines, qui solius rationis ductum sequuntur, aliquando perturbari, cum deprehendunt, improbos interdum florere, & omnium rerum copia circumfluere, bonos veros paupertate aliisque malis urgeri: tamen nullum inde contra Divinam bonitatem argumentum duci posse fatebitur, qui cunque perpenderit, improbos, in omnium rerum affluentia & fortuna quantumvis splendida, non esse ex omni parte beatos, nec probos adeo miserios, sed longe infra vul-

gi

gi opinionem subsistere & horum
adversam & illorum secundam for-
tunam; porro non esse ullum mor-
talium adeo innocentem, quin de-
lictis suis Deum ad puniendum,
vel saltem castigandum saepius pro-
vocaverit; deinde utilitatem haud
exiguam capi ex adversis; tum et-
jam iudicia hominum de probita-
te vel improbitate aliorum haud ra-
ro falsa esse; postremo, inæqua-
lem hominum sortem in hoc mun-
do, esse argumento, quod scenæ
καταστροφὴ exspectanda sit post e-
mensum hujus vitæ curriculum.
Hæc qui perpenderit, facile intel-
liget, *mala physica*, quæ in mundo
reperiantur, perfectissimæ Dei bo-
nitati, sapientia & justitia tempe-
ratæ, non repugnare.

§. XV.

Sed in profundum barathrum
præcipitatus non tantopere quærit,
quomodo illuc delapsus sit, quam
quo-

quomodo inde emergere possit. Ita nostra meditatio neutquam subsistet circa hanc de *Origine Mali* quæstionem, verum longius provehenda est, inque eo potissimum laborabit, quomodo mala omnia feliciter aliquando eluctemur. Quisque ad id intendat animum, quæ Benignissimum Numen, pro ineffabili sua misericordia, remedia malorum nobis proposuerit. Ea avide arripiamus, iis legitimo modo utamur, ut a malis infinitis liberemur. Ne contemnamus medicam Omnipotentis manum. Extensam ad nos toto die exolecamur, apprehendamus, sequamur, ut ex abyso malorum extracti, eo aliquando elevemur, ubi malorum omnium erit

FINIS.

AD

Fratrem suum Dilectissimum
De ORIGINE M ALI
Publice differentem,

Est labor assiduus ; Tuus at laudabilis
ardor
Ingenium prodit , Frater amande ,
tuum :
Colloquio docto dum monstras noxia vitae ,
Quod celebrant Musæ , divus Apollo
probat .
Sancta Trias adsit semitasque viasque
regendo
Ipsa tuas , faciat Teque valere diu !

Exiguo licet verborum apparatu ,
ex Fraterno tamen amore
scripsit

GEORG HERLITZ.

JUVENTI
Literis ac Moribus conspicuo
Dn. JOHANNI HERLITZ,
De ORIGINE MALI
Publice disputaturo, amico
suo conjunctissimo,

O Ritus quis fuerit, dum monstras rite
malorum;
Ingenii vires pandis, Amice, Tui.
Perge bonis avibus, quo Te cito cingat
Apollo.
Det facilisque Deus fata secunda Tibi!

ita gratulatur

Joh. KLINGWALL.

